

COLÓN DOMÈNECH, Germà / PEREA SABATER, M. Pilar (2005): *Una nomenclatura catalano-francesa del 1718. Edició i estudi lingüístic*. Castelló de la Plana: Societat Castellonenca de Cultura, 195 p.

És bo rescatar del silenci dels arxius peces lexicogràfiques que estudiosos de temps enrere van tenir la inquietud de confeccionar. És el cas del diccionari català-francès, presentat per camps conceptuals, que han ofert a l'estampa Germà Colón i M. Pilar Perea. El primer, catedràtic emèrit de la universitat de Basilea, mestre de filòlegs, autor, juntament amb A. J. Soberanas, del primer llibre de conjunt sobre la lexicografia catalana; Pilar Perea, professora de la Universitat de Barcelona, que s'ha fet un nom com a experta en l'obra d'Antoni M. Alcover. L'obra que presentem constitueix el primer diccionari català-francès publicat a casa nostra; l'anterior, cronològicament, de Pere Lacavalleria (edicions de 1641, 1644, 1647), que afegeix el castellà, en realitat és un manual de conversa.

Va ser Josep Murgades qui, en el Col·loqui de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, celebrat a Tolosa de Llenguadoc (1988), va donar a conèixer aquest diccionari anònim el manuscrit del qual es conserva al Centre de Cultura de Reus. El seu títol és *Methodo per encontrar ab facilitat lo arreglament de varios y differents vocables segons la construcció del univèrs, ab los principal termes dels arts y ciencias*, té 185 pàgines sense numerar i porta la data de

1718. Els editors li han posat l'etiqueta de *nomenclatura catalano-francesa* pel fet d'agrupar els mots per matèries, com havia fet, segles enrere, Onofre Pou. Aquest *Methodo* va precedir d'un *Diccionario de las dos lenguas espanyola y francesa*, presentat per ordre alfabètic, obra de la mateixa mà, que és una adaptació reduïda del *Diccionario [sic] nuevo de las lenguas Española y Francesa*, de Francisco Sobrino (1705), que, al final de la primera edició —però no en les successives— conté un *Methodo facile pour apprendre la Langue Espagnole, par arrangement des mots selon la construction de l'Univers, avec les principaux termes des Arts & des Sciences*, que, com demostren els editors, és la font indiscutible de la nomenclatura que comentem i que, a la vegada, s'inspira en l'*Indiculis Universalis* del jesuïta F. Pomey (1667). Una comparació dels capítols del *Methodo* (1718) i del *Methodo* (1705) posa en relleu els calcs així com les aportacions de l'adaptador català.

L'edició ofereix una presentació clara i pràctica de la nomenclatura. Cada mot, precedit d'un codi, va seguit —quan escau— de l'equivalent castellà adduït per Sobrino, entre claudàtors i en un cos més petit, i a la columna lateral figura el mot francès; per ex.: «11.8.20 Colcha, ô Vanoba [colcha] /Lodier ou Courtepointe». Quan Sobrino fa alguna addició, s'indica en nota. Un asterisc remarca l'originalitat de l'autor respecte de la font.

L'anàlisi de la llengua permet una adscripció geogràfica indubtable de l'autor, és a dir, l'àrea del català oriental (confusió de *a*, *e* àtones, betacisme, *produeix* [i no *produïx*], mots com *romaní* [i no *romer*], *jonc* [i no *junc*], etc.), i, dins aquesta, s'apunta la possibilitat d'una pertinença de l'autor a «les comarques gironines o barcelonines del nord» (p. 17) (*gotim*, *llubins* 'tramussos', *cayretas* 'guixes', *tardó* 'tardor', mot arribat a Barcelona des de terres septentrionals, *mandró* 'fona', *gaboret* 'tipus de pasta').

Un estudi lingüístic exhaustiu, de caràcter dialectal i històric, precisa aspectes diversos de fonètica, morfologia, sintaxi i lèxic. Destaquem els casos nombrosos de polimorfisme (*medecina/medicina*, *renyons/ronyons*, *genoll/jonoll*, *rodonas/redonas*, *xerivia/xirivia*, *ordre/ordes*, *pendrer/prender*, *guans/guants*, *aygua/ayga*, etc.), els plurals d'antics proparoxítons restituint la *-n* (*homans*, *covans*, però *ordes*; la restitució nasal variava segons els mots), el cardinal *dos* invariable (*dos portas*), algun cardinal fent parella amb el gallicisme (*vuitanta o quatre 20*). El lèxic és objecte d'especial atenció. S'hi esmunyen castellanismes poc o gens freqüents (*almohada*, *madronyo*), dobles (*sapo o calàpat*, *polilla o arna*, *lo genoll o rodilla*); «els mots castellans —diuen els editors— li deuen sonar més sonors que els casolans» p. 33; s'assenyalen errors en l'equivalència català-francès (*nou del coll – nuque*, *albergínies – pomme d'amour*), lectures errònies de Sobrino (*clidonia*), mots catalans sense l'equivalència francesa (*esquirol*), addició de mots catalans (*aspi*, *las mollas del pa*) i alguna perífrasi (*montanyas que llancen foch* 'volcà'). No falta qualche crítica a alguna proposta de Fabra (*junquilla*) o a interpretacions etimològiques de J. Coromines (*tarda*, *pesseta*).

Els autors subratllen l'originalitat de l'obra centrada en diversos punts: registre de mots no recollits fins ara (*[beure] de rasibus* 'del tot'), retrodatació de certes unitats (*gamarús*, *esterrossador*), correccions a Sobrino (*Dents qui avancent au devant – Colmillos → Los ullals - les dents oellieres*); presència de mots corresponents als oficis artesanals, a noms personals i a termes de l'àrea sexual que no apareixien en el diccionari de Sobrino; tot i que el mot català pot ser induït sovint per la font (*cabró o Boch* ← cast. *cabrón*, fr. *bouc*), altres vegades resulta independent (*ble de llum*, cast. *torcida*, fr. *mèche de lampe*; *porcell*, cast. *lechón*, fr. *cochon*). No queda clar als editors quin era l'objectiu de l'anònim autor: la suposició d'un botifler obsequiós amb la nova dinastia no sembla demostrable.

A les riques observacions que sobre el lèxic fan els autors, hi afegim aquestes altres. *Ciuró* 'ci-gró' reforça l'adscripció septentrional (segons dades de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*) que de l'autor fan els editors; *berliqui barloqui* («Xarlatà, embabiecador o barliqui barloqui») és mot no registrat, com *manguiter* («Pellisser o manguiter»); (*Pera*) *bergamota* constitueix la primera documentació, bé que induïda per les formes castellana i francesa, cosa que no passa amb el joc del *marro*, el *surer* 'alzina surera' i *sardí* («cavall gris o sardí»), també primeres atestacions; el joc de *bòlit* presenta una retrodatació, com *guixeter* 'guixer' i *burrucayre*; *catxo*, joc de cartes, com *notxer* [*de proa*], aquest potser condicionat pel fr. *nocher de prouë*, i *cervecial* 'servicial' enriqueixen la do-

cumentació de què disposàvem; *Ignés* és un compromís entre *Agnès*, *Ainès*, *Inès*; *sortija* ‘sortilla’ («còrrer la sortija») és un castellanisme antic, documentat al s. xvi quan el castellà tenia el fonema /ʒ/ o /ʝ/ però no /x/, mentre que *navaja* ‘navalla’ respon a una correspondència, en àmbit bilingüe, de cast. /x/ → cat. /ʒ/ (com cast. *brújula* → cat. *brújola* ‘brúixola’) (cfr. J. Veny, *Contacte i contrast de llengües i dialectes*, València, 2006, p. 79 i 82); *aposiento per estudiar*, no induït per la font, representa una ultracorrecció, pel que fa al diftong, del mot castellà introduït en el català (re- recordem l’alguerès *posento* ‘habitació’); *tremelga* ‘tremolosa, *Torpedo torpedo*’, evident castellanisme (< *tremielga*), és un pont entre la documentació de Lacavalleria i la de Verdaguer, que el degué prendre de Labèrnia; *tercera* ‘arcabota’ mostra la vigència, el s. xviii, d’aquest arcaisme; *faina* [fai’na] («marta o faina»), variant de *fagina*, recollit a Ribesaltes i documentat el s. xiii al Rosselló (DCVB), constitueix un graó documental entre els dos reculls. Dues precisions: *Pungant* (p. 36) ‘punta metàl·lica d’una sivella’, efectivament és original de l’autor i és mot viu (cfr. DCVB), derivat de *puga* ‘pua’ (DECat); només *punxant* pogué influir en la seva estructura. Certament el *llenguado* deu ser un castellanisme (p. 33), que ha substituït *palaia* al Principat, nom que s’usa a Barcelona aplicat a una espècie diferent, més petita que el *llenguado*.

En suma, estem davant una magnífica edició d’un diccionari bilingüe, influït sovint per les entrades de Sobrino, però també amatent al lèxic genuí, enriquit amb un excel·lent estudi lingüístic. Un total de 4.260 entrades que forneixen un ric material valuós per a la història del lèxic català i de la lexicografia catalana i romànica. Tanquen el llibre quatre pàgines facsimilars, dues extrems del diccionari de Sobrino i dues del *Méthodo* publicat, així com un índex dels mots d’interès lèxic i/o semàntic.